

I dag er måske en af de sjældne
lejligheder i Ruslands historie,
hvor de i stedet for at forsøge at
indhente europæiske tendenser
er klar til at vise vejen

Nicolai N. Petro,
ekspert i komparativ og international politik,
University of Rhode Island, USA

Har Europa og Rusland en fremtid sammen? Og hvorfor er der så dårligt et forhold mellem Rusland og EU lige nu?

Hvis vi ser bort fra politiske uenigheder, har russisk kultur og historie altid været uløseligt forbundet med Europa. Derfor giver det ikke mening at diskutere Europa og Rusland, som var de adskilte enheder. De bedre dele af Europas intellektuelle samfund har altid forstået dette.

Det dårlige forhold kommer af indsnævringen af vores forhold til politiske dagsordener. Hvis vi åbnede vores hjerner og hjerter for vores rige fælles kulturelle og religiøse arv, ville vi komme til at værdsætte, hvor meget øst- og vesteuropæere har tilfælles. Men ak, disse fælles rammer er i strid med de stadig snævrere rammer i form af vestlige værdier, som nogen forsøger at pålægge hele Europa. Dette har ført til en krise, ikke i forholdet mellem Rusland og EU, men til en krise i de europæiske institutioner og skepsis mod hele EU-dagsordenen.

Er Rusland en del af Europa? Har russerne en anderledes mentalitet, der gør det umuligt for europæerne at arbejde sammen med dem?

Forsøg på at definere andre folkeslag og kulturer som mindreværdige løber som en rød tråd gennem europæisk historie. Ved siden af resultaterne af det, som intellektuelle historikere kalder oplysningstiden, løber de mørke tråde fra kolonitiden, hvor man bevidst satte sig for at erobre og ændre verden. Disse holdninger var fremherskende gennem den kolde krig, netop fordi de tillod skabelsen af fjendebilledet 'de andre'. Derfor opfatter jeg forsøg på at skitsere en skarp forskel mellem vores værdier og de andres ('the values gap') som et forsøg på at retfærdiggøre politiske konflikter.

Mener du, at russofobi findes? Og at russofobi i givet fald består i en vestlig fordom om, at russerne er på én bestemt negativ måde?

Jeg er enig. At udpege russisk historie som unik og overse lignende historiske episoder i andre nationer gøres helt klart med det formål at skabe had til fjenden. Sådanne haddagsordener er, som vi ved, blevet alt for almindelige rundtomkring i verden.

Men viser Krim- og Ukraine-krisen ikke, at Rusland er ekspansionistisk?

Alle nationer har på et eller andet tidspunkt været ekspansionistiske. Ellers ville de næppe være opstået. Det er ikke russofobisk at kritisere aspekter af russisk koloniekspansion eller russisk udenrigspolitik. Men det er på den anden side ahistorisk og dobbeltmoralisk at argumentere for, at Rusland altid har opført sig anderledes end andre nationer. Ydermere er det russofobisk at sige, at årsagerne har noget at gøre med en karakteristisk russisk mentalitet.

Der er flere, der sammenligner situationen i dagens Europa med situationen i 1930'erne. Er du enig i sammenligningen?

Historiske analogier er altid interessante, men de er aldrig bestemmende. Der er simpelthen for mange situationsbestemte forskelle, herunder historiske personligheders handlinger, til at man kan bruge historien til en præcis forudsigelse. Hvis der kommer en ny europæisk krig, vil årsagen være, at den nuværende generation af politiske ledere foretager specifikke handlinger, ikke på grund af nogen historisk determinisme.

Russerne mener, at der blev begået et forfatningsstridigt kup i Ukraine i februar 2014. Rusland anklager også Ukraine for at have givet plads til fascistiske kræfter og for at hylde Stepan Bandera, der under krigen støttede tyskerne, som en helt. Er det grundløse anklager? Hvad mener du om dette?

Det er to forskellige spørgsmål, som dog ikke er helt uafhængige af hinanden. Mange ukrainere opfatter begivenhederne i februar 2014 som et kup, også størstedelen af dem, der bor i Øst- og Sydukraine. Det er også sandt, at aktuelle holdninger til Stepan Bandera og OUN/UPA er dramatisk forskellige fra Øst- og Sydukraine til Vestukraine. I november og december 2013 var Majdan-bevægelsen stadig temmelig populær i øst og syd. Det, der gjorde den upopulær, var de stigende manifestationer af vestukrainsk nationalisme og vold, der var et middel til at tvinge præsident Janukovitj fra posten, og som kulminerede 22. februar.

I Rusland var folk begejstrede for annekteringen af Krim. I Europa og USA var man rystet. Hvordan kan reaktionerne være så forskellige?

Jeg er uenig. På trods af europæiske og amerikanske politikeres retorik er Krims tilhørsforhold et spørgsmål, der er ligegyldigt for størstedelen af amerikanere og europæere, eftersom det ikke påvirker deres sikkerhed eller levebrød på nogen måde. For de russiske politiske ledere er spørgsmålet derimod et andet. Krim handler for dem om strategisk sikkerhed på den sydlige flanke. De havde oplevet nationalismens fremvækst i den ukrainske regering, som længe havde svoret at ende tilstedeværelsen af sortehavsflåden; derfor udnyttede Rusland den politiske uorden i Kiev til at sikre egne geopolitiske interesser.

Forskellene i de herskende holdninger skyldes det faktum, at de fleste beboere på Krim følte sig stærkere knyttet til Rusland, da Krim var en del af Ukraine, og derfor var de glade for genforeningen. Dette er især sandt, når man ser på det, som på Krim opfattes som en trussel fra den nye nationalistregering i Kiev mod deres selvstændighed.

Vil russerne erobre Baltikum?

En grundig gennemlæsning af sikkerheds- og udenrigspolitiske dokumenter gennem de sidste 25 år afslører ikke nogen russisk strategisk interesse i nogen af de baltiske stater, ud over samarbejde om bæredygtighed i Det Baltiske Hav og bekymringer for tidligere sovjetborgeres rettigheder; de er nu klassificeret som 'ikkeborgere' i disse lande.

Hvordan ser du på krigen i Ukraine?

Jeg er af den opfattelse, at den nuværende situation i Østukraine først og fremmest er en intern konflikt. Rusland og Vesten har hver sine tilhængere i Ukraine, men de har kun en begrænset mulighed for at ændre den slags regionale konflikt, der går mange årtier tilbage.

Både Rusland og Vesten siger, at de vil have politisk og økonomisk stabilitet i Ukraine, men de er uenige om, hvordan dette kan opnås. På den ene side står Vesten, som er uvidende om, hvordan de kulturelle forskelle i Ukraine påvirker politik, og antager, at hvis korrupsionen bliver bremset, vil økonomien vokse og de kulturelle forskelle udviskes. På den anden side står Rusland, som opfatter Ukraine som et kulturelt fragmenteret samfund. Stabilitet kan *kun* opnås, hvis de politiske autoriteter accepter Ukraines dobbeltekulturelle karakter, og skaber lovgivningsmæssige rammer, der giver landets forskellige grupperinger lige rettigheder. Så længe grupperingerne inden for Ukraine ikke er villige til at tale direkte med hinanden, er der ikke meget andet end en ekstern part, der kan afslutte konflikten.

Samuel Huntington skriver i 'Civilisationernes sammenstød', at Ukraine er et delt land. Der er nogle, der mener, at dette er årsagen til krigen i Østukraine i dag. Hvad mener du om det?

Da Huntington skrev sin bog, pegede han på Ukraine som et eksempel på et kløvet land. Inden for Ukraine fremhævede han endda Krim som en særlig omstridt region. Ved første øjekast passer alt, der er sket i Ukraine siden 2013, med Huntingtons tese om, at sammenstød i kløvede lande er resultatet af at befinde sig territorielt på skillelinjen mellem to civilisationer. Den voldelige fjernelse af Janukovitj-regeringen i februar 2014 endte denne skrøbelige balance, og borgerkrigen kom. Hvis man følger Huntingtons logik, har konflikten i Ukraine to mulige udfald: Den første er en opdeling af Ukraine i to territorier efter deres fremherskende kulturelle identitet. Den anden er, at én kulturel identitet undertvinger den anden. Ingen af disse kan sandsynligvis fungere, fordi begge dele af Ukraine påstår at tale på alles vegne. Den eneste løsning er at ændre den politiske diskurs fra en, der fokuserer på forskelle mellem Øst- og Vestukraine, til en, der fremhæver, hvad de har tilfælles.

Sovjetunionens sammenbrud efterlod 20-25 millioner russere uden for Rusland som en russisk diaspora. Er det et problem for Europa og for Rusland?

Sådanne diasporaer var en alvorlig bekymring i 1990'erne, da politisk og økonomisk usikkerhed bredte sig over alle postsovjetre-regionerne. Gennem årtiet var der en betragtelig migration af folk væk fra de regioner, hvor de ikke følte sig velkomne. I dag i næsten alle, bortset fra et par få enklaver, etablerede de familier, der forblev i regionen, et nyt mønster for sameksistens med de nye nationale autoriteter i de tidligere sovjetrepublikker. Det eneste land, hvor problemet stadigvæk er brandvarmt, er Ukraine.

Jeg har hørt en lettisk toprådgiver sige, at vi står foran et nyt 1991 med hensyn til Rusland. I 1991 faldt Sovjetunionen sammen af mangel på frihed, i dag vil Putins Rusland snart falde sammen af mangel på frihed. Hvad tænker du om det?

Jeg ser ikke nogen beviser for, at seriøse politiske kræfter inde i Rusland arbejder for dets opløsning. Selv marginale oppositionskandidater som Aleksej Navalnyj påstår at være for en konsolidering af Rusland. Desuden kommer det med 'mangel på frihed' an på, hvordan man opfatter det, og i dette tilfælde er den vigtigste opfattelse den, der tilhører det russiske folk. Eftersom alle meningsmålinger peger på, at russerne på nuværende tidspunkt er meget tilfredse med deres politiske system og deres politiske ledere, ser jeg ikke noget, der understøtter denne rådgivers argument.

Analytikeren og forfatteren Dmitrij Trenin skriver i sin bog 'Should we fear Russia' fra 2016, at Europa ikke skal frygte et stærkt Rusland, men derimod et svagt Rusland. Et stærkt Rusland vil formentlig koncentrere sig om at blive en stabil nationalstat, mens et svagt Rusland, der bryder sammen, kan skabe bølger af kaos og ustabilitet. Hvad tænker du – skal vi frygte et stærkt eller svagt Rusland?

Den afdøde amerikanske historiker Martin Malia fremfører i sit klassiske værk 'Russian under Western Eyes' (1999) den pointe, at europæerne har en tendens til at frygte Rusland, når det er stærkt, og omfavne det, når det er svagt. Fordi folks opfattelser typisk dannes, når de er unge, finder politiske ledere sig selv en smule bagud, når de skal vurdere aktuelle udviklinger. Som et resultat ser de Rusland som svagt, når det vokser sig stærkere, og de forventer, det bliver aggressivt, når det faktisk er i gang med at blive mere defensivt – og vice versa. Opgaven, vi står over for, er derfor at undgå at bukke under for den frygt og de fordomme, vi voksede op med, og lære at svare pragmatisk på udfordringerne.

Hvad med Rusland ... Skal Rusland frygte et stærkt EU? Eller har Rusland omvendt en interesse i et splittet EU?

Siden misforståelsen er gensidig, er løsningen den samme. Jeg forventer, at de politiske kræfter, der formår at kaste fordommene fra sig og kigge efter fælles fordele i deres forhold, vil være de mest effektive til at fremme deres lands interesser.

Der er i dag en udbredt frygt for russisk misinformation i EU. For at imødegå denne tendens har EU oprettet en særlig taskforce til bekæmpelse af russisk misinformation, East StratCom. Hvad mener du om dette?

'Misinformation' og 'fake news' har altid eksisteret, fordi det er en naturlig menneskelig tilbøjelighed at manipulere information til egen fordel. Det er også logisk, at regeringer tager en aktiv rolle i dette som en del af deres sikkerhedsansvar. Det, vi ser i dag, er dog et langt mere destruktivt fænomen. Det er fake news om fake news. Der er lav tiltro til næsten alle store mediers integritet. Dette er farligt, fordi nyhedskilder er med til at forme vores forståelse af verden. Mangel på tiltro til disse 'gate keepers' underminerer derfor vores tiltro til politik, økonomi og viden generelt.

En del af dette fænomen er et resultat af en eksplosiv udvikling i antallet af kilder til information, men dets rødder går endnu længere tilbage, til dekonstruktionen af forholdet mellem mening og tekst, hvilket stadig er en respekteret akademisk aktivitet. Selv om der har været en modreaktion til dekonstruktionen (opfordringen til at vende tilbage til traditionelle forståelser) og forsøg på at begrænse den type information, som folk kan have adgang til, vil det ikke resultere i en genskabt tillid til medierne og offentlige institutioner. Det er derfor, at Vesten, der består af samfund, som værdsætter naturlig skepsis, men også er afhængige af institutioners stabilitet, er i så dyb en krise.

Hvordan står det til med ytringsfriheden i Ukraine?

Størstedelen af undertrykkelsen af ytringsfrihed i Ukraine antager samme form som i Vesten: selvcensur. Holdninger, som de politiske institutioner misbilliger, bliver simpelthen ignoreret af den etablerede presse. Siden Majdan i 2014 er der kommet tre nye faktorer til. Den første er skabelsen af nye institutioner, som eksempelvis Ukrainian Institute of National Memory, hvis funktion er at forme folks overbevisninger og tankegang. Det andet er den lovgivning, der er vedtaget, hvor man straffer dem, der ikke er villige til at ændre sig. Nylige eksempler inkluderer den tvungne afkommunisering (opgør med kommunismen) af stednavne, revurderingen af den ukrainske oprørshærs alliance med Nazityskland, censuren af russisk sprog i medier, film, bøger og, ja, selv adgangen til russisk internet. Dette leder til en de facto-undertrykkelse af synspunkter for de ukrainske borgere, der ønsker at udtrykke sig selv på deres eget sprog, russisk. Den tredje faktor er brutal fysisk intimidering af russisktalende ukrainere udført rutinemæssigt af højteorienterede og nationalister. Kombinationen af disse tre faktorer transformerer Ukraine til et pøbelvælde.

Hvordan står det til med ytringsfriheden i Rusland efter din mening?

Jeg vurderer ytringsfrihed ved, hvor let det er for et individ at få adgang til et stort udvalg af forskellige synspunkter. Andre kriterier opfatter jeg som upassende og nedladende, for eksempel om synspunkter udtrykt i Rusland kan sammenlignes med dem, der udtrykkes i vestlige medier; eller om adgang til medierne er garanteret uanset omfanget af vælgeropbakning. Det siges ofte, at russerne har få nyhedskilder, fordi tre fjerdedele af dem ser statsstøttet fjernsyn. Men det er et misvisende tal, fordi det ikke nævner, at kun 2 pct. af russere kun bruger én kilde til deres nyheder. Nu om dage er det mest udbredte

nyhedsmedie internettet, der for folk under 34 år er mere populært end fjernsyn.

Målt i, hvor let det er at få adgang til forskellige informationskilder, er Rusland lige så frit som ethvert andet vestligt land. Ikke kun har russiske internetdomæner flere brugere end nogen andre nationale domæner i Europa, 99,7 pct. er aktive på sociale netværk, hvilket gør Rusland til det største og mest aktive internetsamfund i verden. Rusland har også nogle meget populære oversættelsessider fra vestlige medier, hvilket gør nyheder på fremmedsprog lettere tilgængelige for russere end for de fleste amerikanere.

Hvad er dit indtryk af det pressebillede, vi får af Rusland og Ukraine i Vesten? Er det farvet?

Jeg er sikkert ikke den første til at fremhæve, at den Putin-fikserede skildring af Rusland i medierne er en stor hindring for forståelse. Stephen Cohen, der tidligere var ved Princeton University, har længe opfordret journalister til at stoppe, hvad han kalder den meningsløse dæmonisering af Putin, og som Padma Desai, hans kollega ved Columbia, kalder putinfobi. Den tidligere amerikanske ambassadør i Rusland Jack Matlock Jr. har fordømt vestlige reportager om Rusland, det samme har Canadas tidligere ambassadør i Rusland Christopher Westdal, som skriver, at »standardbilledet [af Putin] er så forkert, at det er svært at holde balancen, når man skal lange ud efter sådan et skræmmebillede«.

Billedet af Ukraine i medierne er varieret, men har også tendens til usunde ekstremer. Der er en kategori af vestlige medier, der rutinemæssigt afviser kritik af Ukraine, simpelthen fordi det passer i Moskvas kram. Der er andre, der udelukkende fokuserer på det tilsyneladende fejlslagne reformarbejde der. Medierne i begge kategorier mangler enhver sans for historisk kontekst, der kan give læserne en forklaring på, hvorfor det er

så smertefuld en proces at forandre Ukraine, og hvorfor russerne bakker op om deres nuværende politiske system.

Den hviderussiske forfatterinde Svetlana Aleksijevitj har sagt, at det er forkert, når Putin har en tæt alliance med kirken. Det kaldes middelalderligt. Hvad mener du?

I den ortodokse kirke er der tradition for en stærk og populær kirke som en naturlig partner til en stærk og populær stat. Dette mønster, der blev grundlagt under den østromerske kejser Justinian tidligt i det 6. århundrede, refereres der til som *symphonia*, samstemmighed. Da religion er i fremvækst i Rusland, passer det ind i mønstret i den russiske historie, at kirken skal reetablere sit historiske forhold til staten. Dette stemmer ikke overens med det, der siden oplysningstiden har været holdningen til religion og politik, som forudsætter, at religiøse holdninger og institutioner med tiden vil dø ud og erstattes af sekulære moralske lovbøger, som vil blive administreret af staten. Det har været tydeligt gennem et halvt århundrede, at de antagelser der har været gældende om religion siden oplysningstiden, var forkerte. Hvad fremtiden indebærer, og om den vil være bedre end enten *symphonia* eller en sekulær model, vil tiden vise.

Ser du en mulighed for, at Rusland og Vesten kan arbejde sammen om at bekæmpe truslen fra islamisk terror?

Det vil give mening at samarbejde, men for at sådan et samarbejde kan være effektivt, må det være baseret på tillid. Det er eksempelvis kendt, at de russiske sikkerhedstjenester holdt øje med brødrene Tsarnaev, Boston-bombemændene, og gik til FBI med deres bekymringer. Mistillid til kilden fik disse advarsler til at gå upåagtet hen. Kan vi lære af fortidens fejl? Individer kan, men gør det sjældent. Regeringer endnu sjældnere.

Før amerikanske meningsdannere reviderer deres rigide antagelser om Rusland, vil mange muligheder for det være spildt.

Den konservative, kristne russiske forfatter Aleksandr Sjipkov siger, at Rusland i dag er foran Vesten i den forstand, at Rusland tidligere har forstået, at det er nødvendigt at gå tilbage til traditionerne og kilderne til traditionen – kristendommen, kulturen, sproget, nationaliteten – for at bygge et bedre samfund. Han mener, at de rædselsfulde oplevelser med kommunisme 1917-91 og oplevelserne med den kaotiske liberalisme i 1990'erne har ført til en mere afklaret form for konservativ tankegang hos de fleste russere. Men han mener, at den samme bevidsthed ville gøre gavn i Europa, der kommer længere og længere væk fra sine egne traditioner. Derfor mener han, at Rusland er et foregangsland. Hvad mener du om det?

Jeg er kommet til en lignende konklusion, selv om den er baseret på forhold skabt af Brexit, det amerikanske valg og de seneste franske valg og en populistisk drejning i politik. De slår mig alle som forudsigelige modreaktioner på årtiers bevægelse i retning af, hvad Isaiah Berlin kaldte positiv frihed, som associeres med global liberalisme. Amerikanerne tror, at de har retten til at pålægge andre disse ideer, fordi de, som tidligere udenrigsminister Madeleine Albright, har formuleret det, »stands tall and sees further than other countries into the future«. På den anden side afviser Rusland ideen om, at et land eller en civilisation kan pålægge andre sine ideer. Dette er de internationale institutioners eksklusive ret, da de er de eneste, der afspejler sand global konsensus.

Nutidens Rusland virker snarere end andre nationer til at være i stand til at høste fordele af denne modreaktion af den simple årsag, at den fremkom og begyndte i Rusland et årti tidligere end i resten af Europa. Dette er måske en af de sjældne lejligheder i Ruslands historie, hvor de i stedet for at forsøge at indhente europæiske tendenser er klar til at vise vejen.

Hvilke kræfter er der imod Putin-regimet i Rusland? Har de opbakning i befolkningen?

Jeg tror, at meget få russere er fuldstændig for eller imod Putin eller det nuværende politiske system. De ser både fordele og ulemper ved det. Politisk handler det om at skabe effektive koalitioner, der kan regere og vinde valg. Når der dukker et alternativ op, som imødekommer flertallet af borgernes behov, er jeg sikker på, at de får flest stemmer. I øjeblikket findes sådan et alternativ ikke.

Kan Rusland og Europa finde hinanden engang i fremtiden?

I 'Civilisationernes sammenstød' argumenterer Samuel Huntington for, at Rusland er en uharmonisk del af den vestlige civilisation, men dog stadig en del af Vesten. I konkurrence med andre civilisationer, der er fjendtlige, må Vesten derfor gøre alt, hvad man kan, for at omfavne Rusland og knytte det til Vesten. Jeg kalder dette at visualisere Rusland som en del af Vesten. Men for dem, der definerer Rusland som Vestens antitese, er dette umuligt. Som Malia og Foglesong overbeviseende har vist, er sådanne synspunkter drevet af ideologiske antagelser omkring vesteuropæisk overhøjhed inden for den samlede kontekst af europæisk civilisation. Som dem, der har mest gavn af dette synspunkt, er det forståelig kært for de vesteuropæiske hjerter, men det har meget lidt tilfælles med de historiske, religiøse eller kulturelle fakta.

Opgaven med at skabe en bedre fremtid er derfor forbundet med ideen om at genomfavne Rusland som en del af Europa. I forhold til 'Rusland i Europa' vil spændinger, der på nuværende tidspunkt skaber konflikt, stilne dramatisk af, muligheder, der nu afvises på forhånd, kunne blive omfavnet, og et fælleseuropæisk hjem kunne faktisk blive skabt. Dette er præcist, hvad der *ikke* blev gjort efter Sovjetunionens kollaps. Hvis vi

ser ind i fremtiden, kan jeg ikke se en vision mere slagkraftig til at inspirere genopblussen af den europæiske idé end den, der inkluderer Rusland og derved afslutter øst-vest-konflikten en gang for alle.

29. maj 2017